

Toen wij in het voorafgaande schreven over de gevoelens van teleurstelling en gefrustreerdheid die zich na de bevrijding meester maakten van de BS, hadden wij het vooral over de manschappen, maar wij zouden nu willen onderstrepen dat die gevoelens bij de commandanten nog veel sterker waren. Zij hadden meestal diep in het illegale werk gezeten, hadden zich, voorzover zij tot het Strijdend Gedeelte behoorden, bereid verklaard om in een laatste afrekening met de bezetter het leven op het spel te zetten – zij verwachtten niet anders dan dat zij, als zij in leven zouden blijven, in de eerste tijd na de bevrijding een reëel gezag zouden kunnen uitoefenen. Zij namen aan dat de gemeentebesturen die gezuiverd zouden moeten worden, dan nauwelijks zouden kunnen functioneren en van de bevoegdheden van het Militair Gezag hadden zij geen denkbeeld. Trouwens, dat Militair Gezag manifesteerde zich maar langzaam: kwamen in de provinciale hoofdsteden Provinciale Militaire Commissarissen en in ander belangrijke plaatsen in de provincies Districts-Commissarissen aan, dan betekende dat nog niet dat men in de overige gemeenten van dat Militair Gezag weet had of er iets van merkte. Dat laatste kon weken duren. Bij wie beruiste in die overige gemeenten dan het gezag?

Preciezer gezegd: wie was er burgemeester?

Waren burgemeesters door de bezetter ontslagen, dan lag het voor de hand dat zij de uitoefening van hun functie zouden hervatten, maar in honderden gemeenten waren de 'oude' burgemeesters door de bezetter gehandhaafd of waren met diens verlof door secretaris-generaal Frederiks niet-'foute' personen tot burgemeester benoemd en tegen velen van al dezen waren in de loop van de bezetting bij de illegaliteit grote bezwaren gerezen. De grootste illegale organisatie, de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (de LO), had daar een overzicht van gemaakt: zij was omstreeks de jaarwisseling '44-'45 overgegaan tot een, zo heette het, 'bestuursenquête', die niet betrekking had op de 'foute' burgemeesters (dat die zouden verdwijnen, sprak vanzelf) maar op de niet-'foute'. Schermerhorn en Bruins Slot hadden daartoe met betrekking tot die burgemeesters een lijst met 51 vragen opgesteld (en een met 22 vragen met betrekking tot de gemeentesecretarissen) die een beeld moesten geven van hun algemene houding. Voor Noord-Holland waren die gegevens alle binnengekomen, voor Utrecht en Zuid-Holland maar ten dele. Ze waren aan Kesper, de door het College van Vertrouwensmannen aangewezen gemachtigde voor Binnenlandse Zaken, ter hand gesteld en hadden er toe bijgedragen dat deze in overleg met dr. J. E. baron de Vos van Steenwijk en Bosch van Rosenthal, die resp. in Noord-Holland en